

Отже, музичне сприймання є однією з складових музичної культури розвитку якої не можливо без розвитку та формування культури музичного сприймання.

Список використаних джерел:

1. Беляева-Экземплярская С. Н. О психологии восприятия музыки. – М.: Музыка, 1923. – 125 с.
2. Выготский Л. С. Психология искусства / Предисл. А. Н. Леонтьева; Комментар. Л. С. Выготского, В. В. Иванова; Общ.ред. В. В. Иванова. – 3-е изд. – М.: Искусство, 1986. – 573 с.
3. Костюк О. Г. Сприймання музики і художня культура слухача. «Наукова думка» Київ, 1965. – С. 121.
4. Лобова О. Формування основ музичної культури молодших школярів: теорія та практика: [Монографія] / Ольга Лобова. – Суми: ВВП «Мрія» ТОВ, 2010. – 516 с.
5. Моль А. Социодинамика культуры: Пер. с фр. / Предисл. Б. В. Бирюкова. Изд. 3-е. – М.: Издательство ЛКИ, 2008. – 416 с.

Сльоза Н.В.

аспірант,

*Інститут природничо-географічної освіти та екології
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*

МІСЦЕ ПІДРУЧНИКА ФІЗИЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ У ФОРМУВАННІ ВМІНЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ УЧНІВ

У сучасній системі освіти самостійна робота постає однією із найважливіших вимог до організації навчального процесу та є засобом його інтенсифікації. Адже саме уміння самостійної роботи є запорукою оволодіння учнями системними і міцними знаннями, засобом розвитку їх пізнавальних здібностей та формування таких якостей особистості як активність та самостійність. Ефективність самостійної роботи учнів визначається її продуманою організацією та використанням сучасних дидактичних засобів, серед яких провідне місце займає підручник.

Самостійна робота з підручником географії провідний спосіб формування предметної компетенції школярів, інструмент організації їх самоосвіти. Різні теоретичні та методичні підходи створення і використання підручників з географії та проблему самостійної роботи досліджують вітчизняні науковці у сфері географічної освіти: Л. П. Вішнікіна, Й. Р. Гілецький, С. Г. Кобернік, В. П. Корнеєв, М. Г. Криловець, Л. І. Круглик, Г. О. Ламекіна, Т. Г. Назаренко, О. Ф. Надтока, В. М. Самойленко, А. Й. Сиротенко, О. М. Топузов та ін.

Проблема висвітлення методичних аспектів формування умінь самостійної роботи учнів з підручником географії є надзвичайно актуальною та потребує спеціальних досліджень. Адже учнів мало привчають самостійно орієнтуватися в матеріалі підручника, раціонально працювати над засвоєнням

викладених у ньому теоретичних відомостей і свідомо, осмислено виконувати практичні завдання [2].

У зв'язку із введенням нових навчальних програм, до яких внесені зміни, пов'язані з розвантаженням їх змістовної частини, з'явилися оновлені видання з курсу 6 класу «Загальна географія» та курсу 7 класу «Материки та океани». Крім того у цьому році у результаті конкурсного відбору вчителі-географи вперше отримали можливість вплинути на те, за якими підручниками вивчатимуть курс «Материки та океани» учні 7-х класів. Нові видання доступні для відтворення на комп'ютерних пристроях у вигляді цифрових копій, які можливо завантажити з освітніх Інтернет-ресурсів. Перевагами використання даних електронних версій книг у шкільній географічній освіті є розширення обсягу подання інформації, можливість завантажити в один пристрій (планшет, телефон) напрацювання різних авторських колективів з певного курсу географії для вивчення чи повторення окремих тем та розділів, активізація навчальної діяльності учнів (спрощення виконання завдань пошуку необхідної інформації, можливості її копіювання).

У результаті проведеного аналізу нових навчальних видань нами були виявлені методичні можливості їх компонентів для здійснення самостійної навчальної діяльності як на уроці, так і вдома під час підготовки домашніх завдань.

Для успішного формування умінь самостійної роботи, навичок до самоосвіти матеріал підручника з фізичної географії має мати практичне спрямування, розвивати у школярів творчі здібності – здатність використовувати здобуті знання у нових ситуаціях. Ці завдання вирішують наступні особливості нових навчальних видань: доступність текстового наповнення, його системність та комплексність у відтворенні географічної картини світу з врахуванням психолого-педагогічних вікових та індивідуальних особливостей учнів основної школи; інтерактивність – подання матеріалу у формі діалогу, що сприяє вільній атмосфері навчальної діяльності; якісний та продуманий ілюстративний матеріал, що допомагає візуалізувати геопросторові об'єкти та явища, поглиблює знання учнів та передбачає наявність запитань та завдань для засвоєння; мотиваційна складова, що спрямована на розвиток пізнавальних інтересів учнів, та включає: блоки для вивчення основних тем з короткою інформацією про знання та уміння, які отримують учні у процесі вивчення теми; цікаві географічні факти викладені у рубриках; проблемно-пошукові завдання; теми та алгоритми цікавих географічних досліджень; різноманітність завдань та вправ, що є основою диференційованого навчання та спрямовані на розвиток умінь вчитися; поради, орієнтири для ефективного використання компонентів засобу навчання, зразки та алгоритми виконання робіт.

Учитель географії організовує самостійну діяльність учнів з навчальною книгою та окремими її складовими на різних етапах уроку (на етапі підготовки до сприйняття нового матеріалу, під час його опрацювання, на етапі закріплення вивченого) з використанням різних форм роботи (фронтальної, групової, парної, індивідуальної).

Відповідно до дидактичної цілі, якої вчитель географії намагається досягти на конкретному етапі уроку, доцільно використовувати різні види самостійної роботи з підручником: 1) з метою засвоєння нового теоретичного матеріалу: читання тексту, формулювання його головної думки, визначення ключових понять та термінів, складання плану, тез, згортання географічної інформації під час конспектування змісту теми; 2) для осмислення причинно-наслідкових зв'язків: створення графічно-знакових моделей, заповнення таблиць; 3) для мотивації та активізації навчальної діяльності: вирішення проблемних питань, дидактичні ігри; 4) з метою закріплення отриманих знань та подальшого формування вмінь і навичок їх використання – робота з методичним апаратом підручника (системою запитань і завдань, апаратом організації засвоєння)).

Підготовка учителя до організації роботи учнів з підручником була б не повною, якщо не відпрацьовувалися прийоми надання домашнього завдання. Основною метою домашнього завдання є удосконалення вмінь, навичок роботи з навчальною книгою, навичок самостійного здобуття знань, розвитку прийомів логічного мислення. Без виконання домашнього завдання навчальна інтелектуальна діяльність учнів буде малоефективна [1].

Ключовою умовою ефективного формування умінь самостійної роботи з навчальною книгою є використання у навчальному процесі вчителем географії продуманої системи завдань, спрямованої на застосування, поглиблення, систематизацію набутих знань, умінь та навичок на основі дій, які учні здійснюють за заздалегідь сформованими алгоритмами їх виконання з опосередкованою участю педагога. Наведемо приклади завдань для самостійної роботи за підручниками фізичної географії.

Завдання до теми «Гідросфера» (курс «Загальна географія»): 1. Визначте одним словом перелік термінів: а) айсберг, шельфова крига, береговий припай, дрейфуюча; б) витік, гирло, притоки. 2. Виключіть (закресліть) зайвий термін з переліку та коротко поясніть вибір: а) водні, біологічні, енергетичні, мінеральні, людські; б) реліктові, карстові, загатні, тектонічні, стічні. 3. Складіть план характеристики озера за параграфом підручника. 4. Використовуючи підручник, дайте відповідь на питання: А. Як змінюється температура поверхневих вод Світового океану залежно від географічного положення? Б. Чому льодовики утворюються навіть на екваторі? 5. Складіть таблицю спільних та відмінних рис річки та каналу. 6. Складіть схему причинно-наслідкових зв'язків виникнення наступних рухів води у Світовому океані: 1. Хвилі; 2. Цунамі. 7. Складіть схему: «Склад Світового океану».

Завдання до теми «Південна Америка» (курс «Материки та океани»): 1. Складіть план характеристики внутрішніх вод материка. 2. Використовуючи підручник, дайте відповіді на питання: А. Чому пасати краще зволожують Америку, ніж Австралію і Африку? Б. Чому більшість великих річок несуть свої води в Атлантичний океан? 3. Складіть таблицю спільних та відмінних рис фізико-географічного положення Південної Америки і Африки. 4. Доповніть схему причинно-наслідкових зв'язків, що пояснює формування узбережної природної зони перемінно-вологих лісів у Пд. Америці. 5. Опишіть пампу, використовуючи такі слова і словосполучення: родючі,

Парана і Уругвай, степ, нижні течії річок, рівнина, ґрунти, розораність.
6. Складіть схему «Расовий склад населення Південної Америки».

Завдання до теми «Ландшафти і фізико-географічне районування. Природні комплекси рівнин та гір» (курс «Фізична географія України»):

1. Складіть складний план до теми «Українські Карпати», використовуючи матеріали підручника (тема охоплює два параграфа). 2. Дайте відповіді на запитання за текстом підручника: А. На яких чинниках ґрунтується районування території України? Б. За якими ознаками розрізняють природні та антропогенні ландшафти? 3. Виправте помилки в описі природної зони (закресліть неправильне та надпишіть вірне). Зона степу займає 40% території країни та є найменшими природним комплексом на півночі України. Має гірський рельєф, субтропічний клімат, що характеризується найбільшою кількістю опадів. Поширені дерново-підзолисті ґрунти та природна лісова рослинність, яка збереглася в еталонному вигляді лише у заповідниках. 4. Складіть порівняльну таблицю географічного положення природних зон лісостепу і мішаних лісів. 5. Складіть схему «Одиниці фізико-географічного районування». 6. Створіть модель (малюнок) «Висотні пояси Кримських гір».

Самостійна робота учнів з підручником охоплює весь процес навчання географії за специфічної ролі вчителя та розрахована на впровадження її в систему уроків та в позаурочну роботу учнів. Запорукою успішного формування умінь самостійної роботи є методично продумана співпраця суб'єктів навчання, що передбачає вдосконалення загальнонавчальних умінь та навичок з подальшим оволодінням учнями системою прийомів роботи з підручником, що ведуть до розвитку їх пізнавальної самостійності.

Список використаних джерел:

1. Організація роботи учнів з підручником у процесі навчання біології в 6-8 класах [Текст]: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Горяна Лариса Григорівна; Київський міський педагогічний ун-т ім. Б.Д.Грінченка. – К., 2004. – С. 129.

2. Назаренко Т. Г. Методичні особливості роботи вчителя географії з підручником для профільного рівня навчання / Назаренко Т. Г. // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць / [ред. кол.; наук. ред. – О. М. Топузов] – К.: Педагогічна думка, 2012. – Вип. 12. – С. 558-565.